

Opeření vystěhovalci: ostatní nepěvci

Text a foto: Tomáš Grim

Devět dílů a více než dvě desítky druhů... Mohlo by se zdát, že zásoba ptačích vetřelců, kteří se přirozeně vyskytují i na našem území a lidská hloupost je zavlekla na „nové pastviny“, se vyčerpala. I proto, že jsem do seriálu nezahrnul „naše“ druhy, které člověk introdukoval pouze uvnitř jejich původního areálu, např. v rámci ochranných reintrodukcí (sokol stěhovavý) či vysazování pro lovecké či okrasné potřeby (různé druhy kachen, které navíc často unikají ze zajetí a ještě navíc se občas kříží s příbuznými druhy a je tedy nesnadné vůbec rozpoznat, zda jde o introdukci či dokonce o který druh). I přesto nám zůstala řada dalších opeřenců. Jde však o druhy invazně spíše neúspěšné. I rozsah jejich introdukcí byl zpravidla menší, hůře doložený a případné úspěšné výsadky méně probádané. Přesto jde o fascinující pokusy, které zajímavě rozšiřují portfolio našich ptačích vystěhovalců. Budeme jim věnovat poslední dva díly seriálu.

Nerad bych vzbudil dojem, že slovo „ostatní“ odkazuje na to, že tyto zbylé druhy už nám nic nového o ptačích introdukcích neřeknou. Naopak, skrývá se mezi nimi řada jejich pozoruhodných stránek. Například hrabaví patří celosvětově z pohledu obohacování fauny k nejatraktivnějším skupinám. Není divu, že to je jediná taxonomická skupina (řád a tedy obě jeho čeledi) našich ptáků, z níž byly mimo původní areál výskytu vysazeny všechny u nás původní druhy. Mezi sovami – ano, ani noční ptáci neunikli vysazovacím choutkám člověka – zas najdeme jeden

z přirozeně nejrozšířenějších druhů ptáků vůbec; proč se i ten stal nakonec invazním? Třetí skupinou jsou různé vodní druhy, které nepatří mezi „kachny“ (o nichž už jsem podrobně psal: Naše příroda 12/2: 46–55); i zde najdeme několik neobvyklých příběhů, které by pěvci – jichž zatím byla většina – těžko mohli „napsat“.

Kuři

Že chutná a návdavkem často i barevně extravagantní „drůbež“ je pro

▲ Atraktivní lovecká trofej jako předmět zájmu introdukčních pokusů nepřekvapí. V případě tetřeva hlušce (na snímku mladá samice), i dalších našich dvou druhů „tetřevů“, však pokusů neúspěšných. Proč? Viz hlavní text. Inari, provincie Laponsko, Finsko

vysazování v „nových světech“ mimořádně vhodná a populární, nikoho asi nepřekvapí. Kachny jsme probrali, zbývají nám naši „kuři“, tedy zástupci hrabavých (Galliformes), konkrétně bažantovitých (Phasianidae). Dnes včetně podčeledi tetřevů (Tetraoninae), dříve považovaných za samostatnou čeleď. Celosvětově hrabaví vystupují z řady ostatních podobných taxonomických skupin (napříč všemi druhy, tedy nejen těmi „našimi“) jako ta s největším průměrným počtem vysazovaných jedinců: z první desítky druhů s nejvyšším přísunem propagulí (angl. propagule pressure) jich osm patří mezi hrabavé (včetně „našich“ křepelky a koroptve).

Tetřev hlušec si to, ač pasivně rukou člověka, namířil do Severní Ameriky. Ani opakované výsadky na Newfoundlandu a v Britské Kolumbii (na východním, respektive západním konci Kanady), ani pár dalších pokusů v USA z něj však amerického přistěhovalce neudělaly. Vyskytuje se dnes tedy pouze v areálu původním, od Skandinávie (odkud pocházeli i ptáci vysazení v Severní Americe kolem roku 1900) po střední Sibiř, s izolovanými populacemi v horách střední a západní Evropy.

Tetřívěk obecný... skoro bychom mohli zkopírovat údaje od tetřeva: současné rozšíření téměř shodné, výsadky ze stejných zdrojů (severní Evropa), v podobných místech Kanady i USA, v podobnou dobu (převážně první dekáda 20. století), stejný výsledek. Navíc hrstka pokusů na Novém Zélandu, opět bezúspěšných.

Jeřábek lesní... původní – a do dnes jediné – rozšíření opět téměř jako přes kopírák od tetřeva i tetřívka. Vysazen ve stejnou dobu, jen v USA (opět poblíž Velkých jezer), se stejným výsledkem.

Proč se stejným výsledkem? Pohled do atlasu ptáků Severní Ameriky napoví možnou odpověď: v oblastech, kam byla trojice našich „tetřevů“ vysazena, už přirozeně žije hned několik příbuzných a ekologicky podobných druhů (v rámci rodů *Falciennis*, *Dendragapus* a *Bonasa*, do posledního z nich se řadí i náš jeřábek). V jiných případech nepůvodním druhům zametlo cestičku předcházející „zametení“ s původními biotopy a jejich nahrazení těmi, na něž byly introdukované druhy navyklé ze své původní domoviny – viz např. moje opakované odkazy na to, že našim pěvcům se v nových destinacích primárně daří v oblastech urbánních či v zemědělské krajině. V rudimentech původních lesů je nenajdeme, či jen vzácně. V případě „tetřevů“ se tak ale nestalo – ti byli totiž vysazení do původních lesů s jejich původními „právoplatnými“ obyvateli. Jiná vysvětlení určitě nelze vyloučit, v tomto směru to ale tetřevi měli určitě těžší než ostatní skupiny.

Koroptev polní je na introdukce, přesněji řečeno re-introdukce, zvyklá už ze své domoviny (od Irska po

Pokusy vysadit tetřívka obecného (na snímku mladá samice) ve Spojených státech vedly do ztracena. A to přesto, že zdrojoví jedinci ze Skotska, Dánska, Norska a Finska směřovali mimo jiné lokality i do místa nazvaného – s neúprosnou logikou – New Sweden (Nové Švédsko, ve státě Maine na východním pobřeží USA). Tohle si nevymyslíte... Kemijärvi, provincie Laponsko, Finsko

Jeřábek lesní (do třetice mladá samice), poslední z trojice našich zástupců podčeledi Tetraoninae – ani jeho introdukce nevedla ke kýženému výsledku. Saukkovaara, provincie Kainuu, Finsko

východní Kazachstán): tento pro lovce populární druh byl opakovaně vysazován napříč Evropou i západní polovinou Ruska, tedy ve svém přirozeném areálu. Např. v evropské části tehdejšího Sovětského svazu bylo v letech 1955–1965 vysazeno přes 28 000 (!) koroptví polních a příbuzných – a východněji se přirozeně vyskytujících – koroptví vousatých (*Perdix dauurica*, v literatuře je najdete spíš pod neplatným jménem *P. barbata*). Podobně astronomická čísla platí pro Itálii či Dánsko. Některé introdukce v rámci původního rozšíření nebo poblíž něj (zpětně těžko soudit), jsou docela starého data, např. ve Finsku snad už kolem roku 1750. V podobných měřítkách se pohybovaly introdukce v USA: u řady z nich není znám ani odhad počtu vypuštěných jedinců, ale stačí sečíst literární doložené údaje a máme přes 100 000 vysazených koroptví! I časové období bere dech: 1790–1972. Jako perličku (když už jsme u těch hrabavých...) těžko nezmínit, že první koroptve se rozcupitaly po novosvětské půdě díky Williamu Franklinovi, nemanželskému synovi jednoho z otců zakladatelů americké demokracie, Benjamina Franklina. Navzdory tomuto časově i prostorově gargantuovskému úsilí je koroptev v USA vzácná, v posledních dekadách navíc ubývá a v některých státech ji dnes už nenajdeme vůbec, vyhnula v nich. Spíše se

s ní potkáte v Kanadě. Na Novém Zélandu se koroptvi také zrovna nedařilo, zvláště vzhledem k úsilí: pokusy z 19. století selhaly úplně a výsledkem vypuštění 28 000 (ano, opět!) dánských koroptví v 60. letech minulého století na Jižním ostrově je snad pár přeživajících jedinců, spíše však odchovávaných polodivoce.

Křepelka polní se svým rozšířením podstatně vymyká všem druhům, s nimiž jsme se zatím setkali: zahrnuje nejen mírnou a subtropickou část Eurasie po západní Mongolsko a přilehlé oblasti, ale i severní Indii a ostrůvkovitě Afriku, od nejzazšího severu po nejzazší jih (nutno podotknout, že africké populace můžou představovat samostatný druh *Coturnix africana*). A ostrovy: nejen britské, ale i Azory, Madeira, Kanáry a Kapverdy, návdavkem dokonce Madagaskar. A aby to nebylo tak jednoduché, dříve byla i dnešní křepelka japonská (*C. japonica*) považována za tu „naší“, jen coby její samostatný poddruh (rozšířením navazující na křepelku polní ve východní Asii). Právě to komplikuje obrázek, protože některé introdukce asi zahrnovaly jen křepelku polní v dnešním úzkém pojetí, jiné japonskou (Havaj), jiné kombinaci obou (USA). Často není ani jasné, o který z dnes uznávaných druhů vlastně šlo – zdrojem byly populace propasírované mnoha generacemi v odchovu v zajetí. Úsilí bylo někdy i velmi masivní, např. v USA byla naše křepelka vypuštěna z italských a jiných zdrojů po statisících (!), na mnoha lokalitách, od 70. let 19. století po dalších skoro 100 let. Výsledek? Křepelka začala po některých introdukcích i hnízdit, ale nakonec vždy vyhnula. Kromě slabé tělesné kondice klecových jedinců a drsného klimatu byla dávna vina i migračním zvykům křepelky: „ačkoli v divoké přírodě docházelo

k jejich reprodukci, někteří ptáci migrovali na jih a celkově nakonec všichni zmizeli“, jak uvádí už dříve citovaný John L. Long (1981). Popis dalších introdukcí křepelky do Austrálie, na Nový Zéland, Seychely, Mauritius, Réunion a Tahiti se hemží spojeními jako „nezdá se, že by skutečná identita těchto jedinců byla známa“, případně „možná šlo o tento druh?“. Každopádně dnes se zdá, že křepelka polní přežívá jen na dvou ostrovech v Indickém oceánu (Mauritius a Réunion), „ačkoli někteří [jedinci] mohli dosáhnout tohoto ostrova [Mauritius] jako migranti“ (Long 1981).

Sovy

Rozšíření sovy pálené je snad nejsnáze ze popsateľných ze všech ptačích druhů; stačí jedno slovo, obývá totiž „svět“ (tj. celý). Sova pálená je jedním z pouhých sedmi druhů ptáků, kteří jsou přirozeně kosmopolitní, tj. hnízdí na všech kontinentech. A to je hodně „exkluzivní klub“, uvážíme-li, že naprostá většina z dalších téměř 10 či 11 000 druhů opeřenců (podle toho kterého ptačího systému) obývá nejčastěji jediný kontinent. A nejen to: zatímco třeba orlovec říční zasahuje do Jižní Ameriky zcela okrajově (ale i to se počítá, i takto je celý kontinent pro uplatnění termínu kosmopolitní „odškrtnut“), sova pálená má globálně asi vůbec největší „pokryvnost“ povrchu zemského ze všech druhů ptáků. Dokonce její areál překrývá společný areál všech 15 ostatních druhů sov z její čeledi!

Ani takto celosvětově zoogeograficky unikátní druh však neunikl introdukčním aktivitám člověka. Různé introdukce sovy pálené mají společné rysy: proběhly poměrně pozdě

(1910–1963), na ostrovech (Seychely, Sv. Helena, Havaj úspěšně; Nový Zéland a ostrov lorda Howa neúspěšně) a s úmyslem „zpacifikovat“ nepůvodní hlodavce. Pomohly sovy? Jak píše už několikrát citovaný John L. Long „sovy ve věci kontroly hlodavců nic nedělaly. Aby se na Seychelách pomohlo kontrole této sovy, byla vypsána odměna 30 rupií na hlavu.“ Kontrola kontroly, jak efektivní způsob managementu... Naopak na Kubě, kde však sova pálená žije přirozeně, tvoří introdukovaná hlodavci většinu potravy (80%). Na Seychelách zas sova pálená preduje hned několik původních druhů opeřenců, včetně těch ohrožených...

Sýček obecný je svým areálem naopak docela obyčejný pták: z mírné zóny Eurasie „přetéká“ do severní Afriky a na Arabský poloostrov. Dovoz z Německa byl krátce před 1. světovou válkou vypuštěn na Jižním ostrově Nového

Poslední druh, který je třeba někam introdukovat? Sova pálená! Jeden z velmi mála kosmopolitních obratlovců – už jen 28 uváděných poddruhů (někdy dokonce 46!) mluví za vše. Přesto její introdukce nebyly zas tak vzácné. Rezervace El Destino, provincie Buenos Aires, Argentina

Hrdý pohled á la Che Guevara by téhle sovičce sedl i u protinožců: sýček obecný úspěšně obsadil novozélandský Jižní ostrov a patří tam k běžným druhům otevřené zemědělské krajiny. Ostatně i jako v jižní Evropě, odkud pochází snímek. Andígonos, Západní Makedonie, Řecko

Zélandu, kde se úspěšně usadil, rozšířil a dodnes zůstává běžný. Důvod dovozu? Drobní pěvci škodili v sadech a především na polích, samozřejmě mluvíme o těch člověkem introdukovaných... Na pohromu z dovozu tedy lék, jak jinak, z dovozu... Podobných „řetězových“ introdukcí proběhlo celosvětově bezpočet, typicky se stejnými výsledky. Tedy slabými: ačkoli sýčci žrali „škodlivý“ hmyz i „škodlivé“ pěvce, na jejich populaci to – samozřejmě – nemělo žádný viditelný vliv.

Přirozené rozšíření puštíka obecného je v hrubých rysech podobné a stejně nepozoruhodné jako u sýčka. Pokud vysadit jediný pár puštíků v 80. letech 19. století na Severní ostrov Nového Zélandu skončil očekávatelně: „zmizeli

a už je nikdo neviděl“ (jak uvádí už dříve zmiňovaný G. M. Thomson 1922).

Vodní havěť

Odhodme na chvíli korzet taxonomie – zbylé „naše“ nepěvčí vetřelce shrnu do jedné kapitoly. Ostatně je lze spočítat na prstech jedné ruky, a to doslova.

Kormoránu velkému jen o fous uniká kosmopolitní rozšíření: kromě Jižní Ameriky totiž hnízdí alespoň na kousku každé pevniny. Jeho složité ostrůvkovité rozšíření raději nebudu popisovat; jen poznámka k poddruhům hnízdícím v Africe: poddruh *lucidus* někteří odborníci oddělují jako samostatný druh a *maroccanus* se také liší natolik, že se taxonomické vázky časem možná překloupí z polohy „poddruh“ na „druh“. Jak dopadl jediný pokus o jeho introdukci na Havaji asi není třeba rezebírat: vypuštěn byl jediný kus...

Kvakoš noční a podobné areálové „o fous“. Jen v případě kvakoše mu ke kosmopolitnímu výskytu chybí Austrálie. Kuriózní je i důvod, proč je uváděn na seznamu nepůvodních ptáků světa: kolem roku 1950 unikla ze skotského zajetí v Edinburské zoo skupina kvakošů. Ve Velké Británii ale kvakoš přirozeně donedávna nežil, přesněji řečeno mohl teoreticky hnízdit ve vlhčí krajině před příchodem člověka; občasné nálezy kostí z dob Římské říše a ze středověku pocházejí asi spíše z dovozu – kvakoš je doložen na pradávných jídelničkách v sekci „drůbež“. Každopádně první doložené recentní a přirozené zahníždění kvakoše v Británii je až roku 2017 (což v této kolébce ptáčkaření způsobilo senzací). Edinburští kvakoši ale byli z jiného „soudku“, patřili k americkému poddruhu *hoactli*. Jedinečná situace: jde

Pouhá představa umělého vysazování kormorána velkého by mohla rybářům přivést srdeční příhodu. S úlevou – pro ně – už nemohl být pokus o introdukci kormorána chabější (viz hlavní text). Dojranské jezero, Jihovýchodní region, Severní Makedonie (dříve Makedonie)

o nepůvodní poddruh (a ne druh) a ten je vysazen poblíž areálu jiného poddruhu. Nebo spíš byl: Edinburská kolonie sice volně fungovala po desítky let, podobně i další v anglickém Norfolkku, ale obě hnízdiště v nedávné době zanikly.

Slípka zelenonohá – další druh s obřím areálem. Tedy v minulosti: převážně australská slípka tmavá (*Gallinula tenebrosa*) a v Severní i Jižní Americe rozšířená další slípka (*G. galeata*), ta zatím bez českého názvu, už jsou samostatnými druhy. Původně kosmopolitní areál je tedy v troskách, ale i tak je jeho pahýl stále úctyhodný: od jižní Skandinávie po nejjižnější Afriku, od Azor po Japonsko a západní Tichomoří. Jako by to nestačilo, vysadili lidé kolem roku 1930 africký poddruh *meridionalis* na ostrov Sv. Heleny v Atlantiku. Slípku tam najdeme dodnes.

Chřástal polní přirozeně hnízdí v mírném pásu Eurasie, od Britských ostrovů po střední Asii severně od Mongolska, a zimuje v jihovýchodní Africe. Pokus etablovat jej v USA (70. léta 19. století, Cincinnati) nevyšel. Přesto mají američtí ptáčkaři příležitost jej občas vidět: chřástal polní má skvělé disperzní schopnosti, zatoulává se různě po západní Africe, jižní Asii, ostrovech v Atlantickém oceánu, jsou i záznamy z Austrálie (záznam z Nového Zélandu, na který můžete narazit v literatuře, už dnes není uznáván).

Čejka chocholatá, podobně jako slípka i chřástal, patří k lovné zvěři, i když spíše okrajově a podle toho kterého státu navíc ilegálně. Hnízdí po celé Evropě a přes Asii se její areál táhne až do Mandžuska (severovýchod Číny a přilehlý cíp Ruska). Čejku si novozélandští kolonisté přivezli v řadě dávek opakovaně během posledních třech dekád 19. století, ale ptáci zmizeli beze stop krátce po vypuštění.

Pro úplnost

Nahlédnutí do starší literatury (např. citovaný John L. Long 1981) by mohlo vést k dojmu, že tento díl (a nakonec i některé další) je neúplný: vždyť jsem třeba úplně zasklil motáka pochopa! Jako bych tím chtěl podpořit tvrzení, že introdukované druhy těm místním zpravidla neškodí, poněvadž využívají jiné zdroje – a to přece není pravda, když motáci vysazení na Tahiti v roce 1885 úspěšně obsadili celé souostroví (Společenské ostrovy v Tichém oceánu), vyžírali hnízda rybaků (nody bělostný *Gygis alba*), papoušků (vini běloprsý *Vini peruviana*) i holubů (holub tuamotský *Ptilinopus purpuratus*). Moták způsobil značné zmenšení některých populací a dokonce i lokální extinkce, tedy zánik populací těchto druhů na některých ostrovech. A ke všemu ještě úplně vyhubil jeden ze dvou poddruhů holuba polynéského (*Ducula aurorae wilkesii*). Proč tedy pochopa neuvádím? Protože dnes už nejde o motáka pochopa, ale o motáka tichomořského (*Circus approximans*).

Při méně striktním vymezení „našich“ druhů bychom mohli věnovat pozornost i těm, které přes naše území

Kvakoš noční je druh, který předčí všechny vaše představy o tom, kde by mohl tento na první pohled plachý obyvatel mírného pásu (odkud jej důvěrně známe) pobývat. Téma si nechám na jindy, zde máme prostor jen pro jeho podivný britský osud, který souvisí s introdukcemi (viz hlavní text). Na snímku je kvakoš poddruh hoactli – ten má z hlediska zeměpisných šířek až neuvěřitelný areál: sahá totiž od jižní Kanady až po střed Argentiny (tím areál kvakoše jako druhu ale nekončí, další poddruh obscurus najdeme ještě jižněji, včetně Ohňové země!). Od našeho poddruhu (nycticorax) se mírně liší „výrazem“ (díky užšímu nadočnímu proužku) a barvou noh (ta je během hnízdění růžová a ne načervenalá); kdyby se k nám zatoulal, stěžl bychom pojali podezření, že to vlastně není úplně čistě „naš“ kvakoš. Central Park, New York, USA

Slípka zelenonohá na snímku... není. Tedy od roku 2011, kdy byla její severo- a jihoamerická forma oddělena jako samostatný druh (*Gallinula galeata*), který zatím české jméno nemá. Rozdílly jsou ale tak miniaturní, že kdybych u fotografií neuváděl lokality, nejspíš bych vás snadno ošálil (oba druhy se ale podstatně liší hlasově a poněkud i vzezřením mláďat). V literatuře uváděná re-introdukce slípky zelenonohé na Havaj už do seriálu vlastně díky taxonomickým změnám nepatří: tamější ohrožený poddruh slípky (*sandvicensis*) dnes totiž náleží právě k zobrazenému druhu *G. galeata*. Reserva Ecológica de Guapiaçu (Regua), spolkový stát Rio de Janeiro, Brazílie

pouze pravidelně protahují (tj. výskyt ano, hnízdění ne). Do této kategorie by spadly jen dva druhy, u nichž bychom introdukci do exotických končin už asi vůbec nečekali. Proč někoho napadlo „uvést“ kulíky blede a zlaté na Nový Zéland, nemám tušení ani vzdáleně: třeba kulík bledý je na Novém Zélandu každoroční, ale vzácný migrant-návštěvník – jenže proč by tam měl zůstat celoročně? Kulíky blede tam potkáte tak v bahnech mořské přílivové zóny. Ekonomický význam tedy nepravděpodobný. A už jste kulíka bledého viděli a slyšeli? Pokud ano, jak často a jak z blízka? Tak vidíte – estetický či nostalgický význam tedy také těžko. Kulíka zlatého na seznamu novozélandských ptáků sice nenajdete vůbec, ani jako zatoulance, ale zas tu pravidelně zimuje kulík pacifický (*Pluvialis fulva*). V prostém, tedy mimohnízdním šatě, byste jej od kulíka zlatého asi ani nepoznali. Proč tam tedy ještě vozit jeho téměř dokonalou kopii?

Kulík bledý a kulík zlatý hnízdí v severské tundře: bledý přes celou severní Eurasii (kromě Skandinávie, Islandu a Grónska) a Severní Ameriku, zlatý jen v západní polovině nejsevernější Eurasie (včetně Skandinávie, Islandu a Grónska; pokud vás spojení „Eurasie kromě Grónska“ zaskočilo, vězte, že to je jen nezvyk: podle moderních analýz totiž zoogeograficky Grónsko nepatří k Severní Americe,

jak se tradičně – a chybně – myslelo, ale k Eurasii). Několik málo kusů od obou druhů našlo v druhé polovině 19. století po krušné plavbě přes oceán svobodu na Novém Zélandu. Ta ale netrvala dlouho, přinejmenším nepřinesla další generace kulíků v zemi kiviů.

Jiným čtenářům může skutečně chybět holub skalní, i přes zdůvodnění, že v jeho případě nejde o klasický invazní druh a už vůbec ne přirozeně „náš“, ale o poměrně jedinečnou kombinaci přirozeného šíření („taženého“ ale rozpínáním lidské civilizace), domestikace, feralizace a introdukcí (ano i těch). Právě pro tuto jedinečnost a bezprecedentní kulturní význam holuba skalního se mu budu věnovat v samostatném podrobném článku v časopise Živa.

Jako podobně hraniční případ může někdo vnímat bažanta obecného – původem druh asijský, k nám uměle vysazovaný už ve starověku Římány (snad) a ve středověku nejpozději za vlády Karla IV. (určitě). Trvale u nás žije už minimálně půl tisíciletí (nejspíš od 11. století), tak není to už „náš“ druh? Vždyť je u nás mnohem déle než třeba zvonohlík zahradní – a to je náš druh! Jenže zvonohlík přišel sám, dobrovolně, bez cílené lidské pomoci. Naopak bažant by tu nejenže bez cílené pomoci v první řadě nebyl, je dokonce dodnes v procesu jakési „permanentní introdukce“: jeho volně žijící populace jsou nadále doplňovány z umělých odchovů. Navíc jde o mix různých poddruhů, navrch s příměsí jiného druhu, bažanta zelesného (*Phasianus versicolor*).

V podobných úvahách a námitkách by šlo pokračovat donekonečna. A i kdyby se podařilo věrohodně doložit historii šíření všech nepůvodních druhů, je jisté, že v budoucnu nás čeká řada dalších změn v ptačí taxonomii, které změní mnohé z toho, co

kdo o (ptačích) invazích kdy napsal, včetně tohoto seriálu. Místo toho mi přijde užitečnější a zajímavější zaměřit naši pozornost jinam.

Malá úspěšnost druhů, které nám vybyly na tento díl seriálu nám konečně dává prostor k obecnějšímu zamýšlení: ostatně biologie v první řadě hledá právě co nejobecnější vztahy, trendy a vzory – konkrétní kazuistiky jsou jen prostředky k dosažení tohoto cíle. Některé obecné „platnosti“ invazní biologie jsem se pokusil opakovaně zdůraznit napříč různými díly, ale tím jejich výčet určitě nekončí.

Globální obrázek a jeho zapeklitosti

Vraťme se k otázce, která zazněla úvodem dílu o světovém invazním rekordmanovi, hrdlička zahradní (Naše příroda 11/5: 66–75): „Copak všechny naše úspěšně introdukované a následně invazní druhy ptáků jsou drobní pěvci?“ Jak to tedy je?

Hrdlička zahradní, kachna divoká a řada dalších druhů (viz dále) dostatečně ukazuje, že přímočará obecná odpověď zní „ne“: i nepěvci bývají úspěšnými ekologickými vetřelci v oblastech, které předtím neobývali. Přesná odpověď ale není vůbec snadná: ono totiž záleží na tom, na co se přesně ptáme. Na počet introdukovaných druhů? Nebo počet introdukčních událostí, tedy vysazených „dávek“ (většina introdukovaných druhů byla totiž introdukována na různá místa, nebo dokonce na stejné místo opakovaně, a mezi druhy jsou obrovské rozdíly)? Nebo na počet druhů, které se po introdukci úspěšně „etablovaly“ (uchytily, tedy nevyhynuly)? Nebo na počet invazních druhů (tedy těch, které se po

uchycení začaly ještě navíc svými vlastními silami v nové domovině šířit za hranici původní oblasti introdukce)?

Pokaždé bude odpověď jiná – různé druhy, i ty blízké příbuzné, se mezi sebou dost podstatně liší: některé byly pro introdukční pokusy atraktivní, jiné byly přehlíženy; některé druhy byly opakovaně úspěšné, jiným se vytvořit životaschopné populace opakovaně nepodařilo. Podle toho, jaký si vybereme konkrétní aspekt ekologie nepůvodních druhů, který nás zajímá (počet introdukcí, nebo uchycení, nebo invazí), tedy dopadne odpověď na obě otázky.

Relativně snadno odpovíme na otázku, které čeledi byly celosvětově nejvíce zastoupeny v introdukčních pokusech (bez ohledu na jejich výsledek): papouškovití (Psittacidae, 131 druhů) a právě kachnovití (Anatidae, 92 druhů; situaci u papoušků ale komplikuje to, že často není zřejmé, co byl záměrný pokus o vysazení a co prostý nechtěný únik ze zajetí). Mimochodem, v obou případech jde o nepěvce. A nezapomínejme, že v obou případech jde o velké

Chřástal polní se sice stává obětí lovců, ale tak okrajově, že je třeba se ptát, proč se jej vůbec pokoušet někam introdukovat? Chybělo kolonistům „libozvučné“ chřástalí skřehotání? Cirkulárka, které vám rve uši a nedovolí klidně spát, jako tento jedinec focený na poli za okny domu, kde přebýváme během našich výzkumných cest do finské Karélie? Chřástal polní je jedním z druhů, který ke svému dálkovému šíření člověka nakonec ani „nepotřebuje“. K seznamu míst, které dokládají jeho výjimečné schopnosti přirozeně se dostat na místa daleko od svého areálu (viz hlavní text), svědčí i záznam z roku 2012. Jedinec vyfotografovaný na ostrově Fernando de Noronha ve stejnojmenném brazilském souostroví (cca 350 km od severovýchodního „rohu“ Brazílie) byl první záznam tohoto druhu po celou jižní Ameriku. Utula, provincie Jižní Karélie, Finsko

ptačí čeledi (167 a 146 druhů), takže množství introdukovaných druhů je očekávatelně větší než u čeledí menších – pěvušek by šlo, čistě teoreticky, introdukovat maximálně 13. Víc nám jich příroda prostě nenadělila (ale těch pár, co nadělila, tedy stojí za to: Naše příroda 11/3: 58–68).

Nicméně fakt, že Nový Zéland dominoval většině dílů seriálu, není náhoda (a neunikneme mu ani v následujícím dílu, který seriál uzavře). Co do počtu introdukovaných druhů je Nový Zéland (105 druhů) hned na druhém místě světového žebříčku území nejvíce postižených lidskou potřebou rozsévát ptačí druhy (a nejen ptačí) všude po Zemi; na druhém místě je i co do počtu ptačích taxonů úspěšně etablovaných (35 druhů).

Hned podotýkám, že tyto číselné údaje jsou pouze orientační, jiné zdroje uvádějí jiná čísla (zde např. 130 a 41 druhů introdukovaných na Nový Zéland, respektive tam etablovaných). Proč? Mění se taxonomické postavení různých populací (viz např. úvod dílu o hrdliče zahradní), přibývá detailnějších poznatků, opravují se tradované chyby. U etablovaných populací navíc můžou jejich počty časem klesat v důsledku vymírání (zmiňovaný kvakoš noční ve Velké Británii) a navíc různí autoři klasifikují stejné populace jinak (např. druh pouze introdukovaný vs. skutečně uchycený). V hrubých rysech a poměrech je však mezi různými údaji víceméně shoda – např. z uvedených možností o počtu druhů na Nový Zéland introdukovaných vs. etablovaných v obou případech bez podstatného rozdílu plyne, že se na tomto souostroví úspěšně usadila jen třetina druhů tam dovezených.

Mimochodem, Nový Zéland se v žebříčku největších invazních

průšvihů umístil těsně před Kalifornií (33 druhů), což pěkně podtrhuje, jak nesmyslná a zavádějící jsou vlastně podobná srovnání: „území“, která různé vědecké práce srovnávají, můžou nabývat podob zdravým rozumem zcela nesrovnatelných – malý ostrov (např. Réunion), nebo velké souostroví (např. Filipíny), celý obří suchozemský stát s myriádou přidružených ostrovů (Kanada), nebo jen administrativní jednotka uvnitř celého státu (Texas).

Přidejme k tomu fakt, že takové jednotky se podstatně liší v těch nejvýznamnějších faktorech, které určují místní biodiverzitu a zároveň i šanci na to, že cizí druh dané území obsadí úspěšně: plocha (Kalifornie je větší než Nový Zéland), izolovanost (Réunion je nejen menší, ale mnohem izolovanější od dalších suchozemských území než Texas), výšková členitost (uvažte Kanadu vs. Texas...), zeměpisná šířka (Réunion v tropech, Nový Zéland sotva zasahuje do subtropů) atd. atd. atd. Správně bychom tedy měli v žebříčku vzít v úvahu zmíněné matoucí proměnné. Což pokud vím zatím žádná studie pořádně neudělala.

Přesto jste jistě zvědaví, kdo v soutěži o invazemi nejvíce postižené místo celosvětově vede. Pokud na podobné „soutěže“ bez pořádné analýzy, která by zahrнула matoucí proměnné, přistoupíme, tak tragický invazní žebříček vede opět ostrov, respektive souostroví: Havajské ostrovy zakusily nápor 148 introdukovaných ptačích druhů, z nichž se etablovalo (opět rekordních) 58 druhů.

Havaj právem přehlížena

Proč tedy zatím o Havaji nebyla téměř řeč?

Výše uvedená čísla se totiž týkají všech druhů introdukovaných ptáků bez ohledu na to, odkud pocházejí. A v tom je jádro pudla: naprostá většina druhů dovezených člověkem na Havaj u nás v České republice přirozeně nežije – a pouze těmto přirozeně „našim“ druhům je tento seriál věnován.

Které z u nás žijících druhů ptáků dnes potkáme na Havajském souostroví? Bažant obecný a holub skalní pocházejí z Asie a k nám se dostali druhotně – prostřednictvím introdukce a polodivokého chovu v bažantnicích v případě bažanta, pomocí domestikace – a následné feralizace – v kauze holuba skalního (Bárta D. & Grim T. 2019: Kde je dům holubí? *Všude. Ptačí svět* 26/1: 18–21). Ani vrabec domácí u nás není přirozeně původní, jak už jsem vysvětlil v prvním díle seriálu. Introdukce dalších skutečně „našich“ druhů ptáků, tedy kormorána velkého, labutě velké a koroptve polní na Havaj dopadly fiaskem.

Mno, nakonec to asi nezamlčím: až vyrazíte na dovolenou, můžete na Havaji tři naše ptačí druhy opravdu zastihnout. Kachně divoké jsme se už věnovali. Nad Havaji dnes klokotá i zpěv ptáka u nás silně ubývajícího v důsledku zemědělského zušlechťování naší krajiny – skřivana polního (k němu se podrobněji dostaneme příště). Naprostou bizarností je ale už v tomto díle uvedená úspěšná introdukce sovy pálené na toto nejizolovanější souostroví světa. Proč bizarností? Sova pálená je jedním z pouhého pŕltuctu (či sedmera, dle systému) ptačích druhů, které jsou přirozeně kosmopolitní, tj. bez zásahu člověka obývají všechny zoogeografické oblasti (zní to povědomě, že... ☺). Sova pálená zasahuje svým původním rozšířením na všechny kontinenty – je tedy jedním z posledních druhů, které „potřebují“ pomocnou ruku člověka k rozšíření svého rozšíření. Její vysazení na osamocené ostrovy uprostřed oceánu je ukázkou bezbřehé lidské rozpínavosti a hlouposti. ■

„3 + 1“... Čejce chocholaté se u protinožců nedařilo. Zůstává druhem Starého světa. Neziiderské jezero, spolková země Burgenland, Rakousko

